

GÖÖZ LAJOS NYÍREGYHÁZI ÉVEI A 90 ÉVES TUDÓS KÖSZÖNTÉSE

FRISNYÁK SÁNDOR

Dr. habil Gööz Lajos professzor gazdag életművéről, a magyar felsőoktatásban és a tudományos életben elfoglalt helyéről és szerepéről az elmúlt évtizedekben sok tanulmányt írtak. Életútját a közelmúltban megjelent *önéletrésében* foglalta össze csaknem félszáz oldal terjedelemben.¹ Memoárjában a véletlenszerű, de meghatározó jelentőségű pillanatokot éppen úgy megjeleníti, mint munkásságának legfontosabb helyszíneit és eredményeit. A teljesítményeit rendre felsorolja, elhelyezve egy fejlődésfolyamatban, és azok szakmai értékelését a pályatársaktól idézi. Művében nem csak időrendben, több ponton is említi az alma matert jelentő sárospataki református gimnáziumot, ahol kialakult a természettudományi érdeklődése, hite, erkölcsi értékrendje és küldetéstudatos életfelfogása.

A pataki szellemiség a valláserkölcstalaján fejlődött ki és öröklődött nemzedékről nemzedékre. Az iskola tudós tanárai – folytatva az évszázados hagyományokat – értékteremtő munkára, progresszív társadalmi tudat- és felelősség

¹ Gööz Lajos (é.n./2018): *Életutam*. In: *Horn János* szerk. *Életutak – föld- és műszaki tudományok V. (záró)*. Bányász Kulturális Alapítvány, Budapest, pp. 62–110.

vállalásra, a közösség és a haza szolgálatára nevelték a tanítványokat. Mint a pályakép-vázlatából is kitűnik, a változó világban *alkalmazkodó értelmiségiként* a szakmai munkájával magas fokon igyekezett megfelelni a követelményeknek, miközben *megőrizte a szüleitől és tanáraitól megörökölt értékrendjét*.

A kilencvenedik születésnapját köszöntő írásomban 1973-tól napjainkig terjedő *tanári és tudományos alkotó tevékenységét foglalom össze*, mellőzve az említett önéletrírásában közölt egyéb életrajzi adatokat.

* * *

Gööz Lajos a földrajztanári diplomája átvétele után először a honvédséghez került (1950–1960), majd Kertai György akadémikus felkérésére a hazai földgáz-és kőolajkutatásban kamatoztatta tudását (1960–1973).

Tanári pályafutását 1973-ban a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán kezdte, docensi beosztásban. Pályázat nélküli kinevezését Miklósvári Sándor minisztériumi osztályvezető kezdeményezte, melyet a következő tanévben a főiskolai tanács véglegesített.² Nyíregyházán hamar beilleszkedett a tanszéki kollektívába és kiépítette kapcsolatrendszerét a főiskola meghatározó tanáregyéniségeivel, a megyei és városi tanács település- és területfejlesztéssel foglalkozó szakembereivel. Tanszéki munkakörében kettős feladatot látott el: egyrészt a csillagászat, a geológia és a természetföldrajz oktatásával, másrészt – kutatóműhelyünk régió kutatási programjához csatlakozva – Szabolcs-Szatmár-Bereg megye gazdaságfejlesztését alapozó földtani és tájföldrajzi kutatásokkal foglalkozott. A Nyírség és a Felső-Tisza-vidék nem volt számára ismeretlen terület, kőolajkutatóként már dolgozott ezeken a helyeken és ismerte a megelőző korok tudományos eredményeit is.

A Nyíregyházához kötődő munkássága a most kilencven éves tudós eddigi életútjának éppen 50%-a, s erre az időszakra tehető alkotó tehetségének teljes kibontakozása, szakmai elismertsége, amit – sok más tényezővel együtt – az is bizonyít, hogy *a tudományos dolgozatainak több mint 90%-a 1973 után jelent meg*.

Tanári munkássága

Gööz Lajos tanári munkájában egyrészt mintakövető volt, épített nagy tanító-mestereinek példaértékű tevékenységére, másrészt önálló munkastílus kialakítására törekedett. Tanszékvezetőként – felismerve tehetségét és szakmai törekvéseit – olyan előadások és gyakorlati foglalkozások tartására kértem fel, amelyek során hasznosíthatta a kutatói pályáján szerzett elméleti és módszertani tudását. Az érdeklődési körének megfelelő tantárgyfelosztáson kívül munkafeladatainak

² Margócsy József (2008): Una ex illis ultima. In: *Hanusz Árpád* szerk. Tiszteletkötet Dr. Gööz Lajos professzor 80. születésnapjára. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet, Nyíregyháza, pp. 167–168.

időbeosztása (a heti tanóráinak két-három napra koncentrálása) is segítette szakmai előrehaladását, tudományos kutató és tudományos közéleti tevékenységét. Idő múlásával Gööz Lajos (1982-től főiskolai tanár) már nem csak a tanszék kiemelkedő tagja, az egyetemi és főiskolai geográfusok körében is tekintélyes kutató-tanárként tisztelik. Főiskolánkon a geológia, az ásvány- és kőzettan, az általános természetföldrajz és a csillagászat oktatásával foglalkozott, majd amikor a tantervi követelmények lehetővé tették, a kutatómunkájával összefüggő speciális kollégiumokat is tartott.

A földrajztanárképzés tartalmi feladatainak teljesítése mellett az oktatás tárgyi feltételeinek fejlesztésében is aktívan részt vett. Ilyen feladatvállalása volt a csillagvizsgáló létesítése és fejlesztése, majd kiegészítése a csillagászati oktatást és az ismeretterjesztést is szolgáló kisplanetáriummal és a főiskolai campus kertjében elhelyezett szép napórával. A tanszéki csillagda az alapítást követő években igen látogatott volt. Az oktatási feladatok és a tudományos megfigyelések mellett közművelődési feladatokat is ellátott.

Gööz Lajos minden évben vezetett geomorfológiai terepgyakorlatokat, hazai és külföldi tanulmányutakat és fakultatív jellegű ásvány- és kőzetgyűjtő terepbejárásokat (elsősorban a Mátrában, a Bükkben és a Zempléni-hegységben). Az 1970-es évek vége felé hallgatóinkkal két alkalommal is részt vett a sümegi Mogyoródomb neolitikori tűzkő-kovakő bányák ásatási munkálataiban.

1989-ben – a Soros alapítvány támogatásával – huszonkét tanárjelölt és tanszéki oktató észak-amerikai tanulmányútját vezette. A több mint félévszázados tanszék- (intézet-) történetünk e legnagyobb – tér- és időterjedelemben is első helyre sorolható – tanulmányút nemcsak a hallgatók, az oktatók tudását és valóságismeretét is jelentősen gazdagította.

Később, 1993-tól kezdődően – a Wolverhamptoni Egyetem Földrajzi Intézetével kötött megállapodásunk alapján – több alkalommal vezetett tanulmányutat Nagy-Britanniába, ahol a vendéglátó intézmény hallgatóival együtt ösföldrajzi-környezettani vizsgálatokat folytattak és a természetvédelem földtudományi témakörével foglalkoztak. Intézeteink együttműködését 1992 tavaszán alapozta meg, amikor professzori ösztöndíjasokként mindketten hosszabb időt töltöttünk a Wolverhamptoni Egyetemen. Korábbi kapcsolatainak köszönhetően, lehetőségünk nyílt arra is, hogy felkeressük a nagy egyetemek (London, Cambridge, Oxford stb.) földrajzi intézeteit és a helyszínen tanulmányozzuk a tanár- és geográfusképzés tárgyi feltételrendszerét, tartalmi és módszertani kérdéseit. A Wolverhamptoni Egyetem tanszékvezetője már akkor jelezte, hogy szeretné felkérni Gööz Lajost meghatározott stúdiumok tartására vendégprofesszori szerepkörben. A kinevezésére csak 1996-ban került sor, s ettől kezdve három éven át, szemeszterenként hat hetes időkeretben tartotta elméleti és gyakorlati foglalkozásait.

A 20. század utolsó évtizedében meghívott professzor, illetve óraadóként tanított a miskolci Nagy Lajos Király Magánegyetem földrajz-ökológiai tanszékén és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán is. A beregszászi földrajz

tanszék a nyíregyházi geográfusok alapító és három-négy éves fejlesztő munkájának eredménye. A tanterv és a tantárgyi tematikák kimunkálása, az oktatásszervezés és tanítás mellett a tárgyi feltételek megteremtésében is közreműködünk, elsősorban a szakkönyvek, atlaszok és falitérképek adományozásával és az eszközbeszerzések segítségével. Gööz Lajos ebben a kollektív tanszéképítő munkában előadások tartásával és Kárpátalja földtudományi – a bányászat témakörére összpontosító – kutatómunkájával, mások a régió természetföldrajzi és hisztogeográfiai vizsgálatával, tanulmányok megjelentetésével járultak hozzá.

A tanári tevékenységünk szerves része a jegyzet- és tankönyvírás, a tanári segédkönyvek és egyéb módszertani kiadványok készítése. Gööz Lajos „A csillagászati földrajzi gyakorlatok” c. jegyzet írásán kívül társszerzőként közreműködött a „Magyarország földrajza”, a „Kontinensek földrajza”, továbbá a „Budapest és a megyék földrajza” c. főiskolai tankönyvek és a „Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei földrajzi olvasókönyv” két kötetének megalkotásában is.

A Bokros-csomagnak nevezett megszorító kormányzati intézkedések (1995) a tanszékét súlyosan érintették: Gööz professzort, az oktatói közösség egyik legaktívabb tagját nyugdíjazták és egy fiatal kollégánk státuszát megszüntették.

Gööz Lajos – a sérelme ellenére – hűséges maradt a tanszékhez, a kutatóműhelyünk tagjaként tovább folytatta makro- és mikroregionális szintű tudományos tevékenységét. Tanszéki szobáját megtarthatta, a kutatás tárgyi feltételeit a földrajz tanszék továbbra is biztosította. Az anyagi alapok (pályázati pénzek) még több évre rendelkezésére álltak, a folyamatosságot pedig újabb támogatások tették lehetővé. 1998-tól, miután a Wolverhamptoni Egyetemen befejezte vendégtanári munkáját, előbb a főiskola Környezettudományi Tanszékén, majd később – amikor a feltételek lehetővé tették – a Földrajz Tanszéken is tanított óraadó tanárként. A tantervi programban szereplő tantárgyak mellett szakkollégiumot is tartott a természeti erőforrások, a környezetgazdálkodás és a környezetvédelem témaköréből.

Gööz Lajost szakterületünk természettudósaként, *Schweitzer Ferenc* professzor szerint polihisztorként – a földtudományok számos területének kiváló ismerőjeként tartják számon.³ Sokoldalúságát bizonyítja az is, hogy az oktatómunkában, a konferencia előadásokon és a tudományos műveiben az általa vizsgált témák társadalom- és gazdaságföldrajzi összefüggéseit is megfogalmazza, jelezve az eredmények gyakorlati felhasználásának különféle lehetőségeit.

Gööz Lajos kiemelkedő oktató és tudományos alkotó tevékenységét 2005-ben a Főiskolai Tanács *professor emeritus* cím adományozásával ismerte el. 2009-ben a megyei önkormányzat a régiókban folytatott több évtizedes, a település- és területfejlesztést is szolgáló tudományos kutatómunkájáért Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei *Príma-díj* kitüntetésben részesítette.

³ Schweitzer Ferenc (2008): Előszó. In: *Hanusz Árpád* szerk.: Tiszteletkötet Dr. Gööz Lajos professzor 80. születésnapjára. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet, Nyíregyháza. 7 p.

Tudományos munkássága

Gööz Lajos tanári pályafutását megelőző kőolaj- és földgázkutató munkássága gyakorlati jelentőségű volt, nemzetgazdasági célokat szolgált. Kutatásvezetőként egy-egy nagyobb időszak feladatteljesítését összegző jelentései és a kapcsolódó dokumentumok a vállalat kéziratárába kerültek. Írásait titkosították, tehát nem volt alkalma a kutatási eredményeit publikálni.

1966-ban elkészítette és *summa cum laude* minősítéssel megvédte a hazai szénhidrogének földrajzát elemző egyetemi doktori disszertációját, mely később alapját képezte a docensi kinevezésének. Kutatópályájának eredményeit és a tudományos műhelyekkel kialakult kapcsolatait főiskolánkon – kedvező munkahelyi környezetben – tudta felhasználni, most már publikáló tanárként. 1994-ben *kandidátusi fokozatot szerzett*, majd 2000-ben *habilitált* a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemen. 2002-től *habilitált* egyetemi magántanárként tagja a pécsi Földtudományi Doktori Iskolának.

Gööz Lajos a nyíregyházi éveit alatt kutatóként a Kárpát-medence természeti erőforrásaival (a geotényezők összességével), kiemelten a *megújuló energiaforrások tudományos vizsgálatával foglalkozott*, de – alkalmi megbízásoknak eleget téve – lokális és mikroregionális szintű geográfiai témafeldolgozásokat is vállalt (pl. Kazincbarcika földrajza, Szerencs város monográfiája, A Zempléni-hegység földrajzi lexikona stb.). A földtudomány művelői pozitívan fogadták a megújuló energiaforrásokkal kapcsolatos kutatási eredményeit, amelyet az 1970-es években a hazai, később a nemzetközi konferenciákon (az európai országokon kívül Ázsiában és Észak-Amerikában) is előadhatott. Kormányközi megállapodás alapján *tudományos tanácsadó és kutatóként dolgozott Japánban, Kínában* és rövidebb ideig más országokban is. A hazai és külföldi folyóiratokban megjelent közleményeit gyűjteményes kötetekben is megjelentette (The natural resources of Hungary. Towards a sustainable future. Nyíregyháza, 2003., Az ember térben és időben, Nyíregyháza, 2004., Energetika jövőjében. Magyarország megújuló energiaforrásai. Nyíregyháza, 2007).

Gööz Lajos szakirodalmi munkásságának legjelentősebb műve a „*Szabolcs-Szatmár-Bereg megye természeti erőforrásai*” c. könyve, amely több mint két évtizedes kutatásainak tudományos szintézise (Nyíregyháza, 1999. 370 p.). A könyv a régióknak fejlesztését megalapozó adat- és tudományos információbázis. Pécsi Márton akadémikus szerint olyan egyszemélyes alkotás, amelyhez hasonlóakat specialistákból álló munkacsoportok szoktak felvállalni.⁴

A táj- (természeti erőforrás-) használat történelmi változásairól a Kárpát-medence (és egyes nagyrégióinak) történeti földrajzáról rendezett nyíregyházi (1996–2004) és a szerencsi tájföldrajzi konferenciasorozat szekcióülésein (2001–2018) is tartott

⁴ Pécsi Márton (1999): Előszó. In: *Gööz Lajos: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye természeti erőforrásai*. Nyíregyháza, 5. p.

előadásokat.⁵ A konferenciákon elhangzott, egyrészt Tokaj-Hegyaljával és a környező kistájakkal foglalkozó előadásai és tanulmányai tartalmaznak hisztogeográfiai elemeket is. A Zempléni-hegység és környéke iránti szeretete és tudományos érdeklődése a sárospataki diákéveivel függ össze.

* * *

Dr. Gööz Lajos – mint e rövid köszöntő írásomból is kitűnik – *sikeresen teljesítette életprogramját*. Tanári és tudományos munkájával, tudományos közéleti tevékenységével maradandóan beírta nevét a Nyíregyházi Egyetem (és jogelőd intézménye), valamint a magyar földrajztudomány történetébe. Sikeres pályafutása – tehetsége, szakmai felkészültsége és az idegen nyelvek tudása mellett – a törekvéseit mindenben segítő tanszéki munkahelyi környezetnek is tulajdonítható.

Egykori tanszékvezetőjeként hálásan köszönöm, hogy gazdag életművével – tudós munkatársaihoz hasonlóan – növelte oktató és tudományos műhelyünk hazai és külföldi elismertségét. Értékteremtő és -közvetítő tevékenységével – ahogy a pataki diákévei alatt megtervezte – *a magyar hazát szolgálta*. Kívánom, hogy minél tovább tartson e szolgálata. Isten éltesse!

⁵ Horváth Gergely (2018): A szerencsi konferencia-sorozat története. In: *Horváth Gergely* szerk.: A magyar földrajz szerencsi műhelye. Tiszteletkötet Dr. Gál András kutató-tanár és gimnáziumi igazgató tiszteletére. Szerencs Város Önkormányzata. Szerencs, pp. 13–32.